

## KOMPETENSIYAGA YO‘NALTIRILGAN TA‘LIM TEXNOLOGIYALARI (CASE-STUDY, CLIL, PROJECT-BASED LEARNING)

Ollaberganova R.K.

*Belarus–O‘zbekiston qo‘shma tarmoqlaro amaliy texnik kvalifikatsiyalar instituti katta o‘qituvchisi*

**Kirish.** Zamonaviy ta‘lim tizimida asosiy e‘tibor o‘quvchi yoki talabani tayyor bilimni eslab qolishiga emas, balki uni real hayotiy, kasbiy va ijtimoiy vaziyatlarda qo‘llay olishiga qaratilmoqda. Bunday yondashuv kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘lim deb ataladi. Unda o‘qituvchi faqat axborot beruvchi shaxs emas, balki o‘quv jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi, muammoli vaziyat yaratib beruvchi va talabani mustaqil fikrlashini rag‘batlantiruvchi metodik rahbar sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompetensiyaviy ta‘limning dolzarbligi mehnat bozori, raqamli iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish talablari bilan bevosita bog‘liq. Bugungi mutaxassis nafaqat nazariy bilimga, balki muammoni ko‘ra olish, axborotni tahlil qilish, raqamli vositalardan foydalanish, chet tilida kasbiy muloqot qilish, loyihalarni boshqarish va jamoaviy faoliyat yuritish kompetensiyalariga ega bo‘lishi kerak. OECD Learning Compass 2030 konsepsiyasida talabalarda “yangi qiymat yaratish”, “ziddiyat va murakkabliklarni muvofiqlashtirish” hamda “mas‘uliyatni o‘z zimmasiga olish” kabi transformativ kompetensiyalar zarurligi ta‘kidlanadi [1]. Shu nuqtayi nazardan, Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalari kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘limning eng samarali metodik vositalari sifatida qaraladi. Case-study talabalarda tahliliy fikrlash va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi; CLIL fan mazmunini chet tili bilan integratsiyalash orqali kommunikativ va kasbiy kompetensiyani rivojlantiradi; Project-based Learning esa talabalarning mustaqil izlanish, loyiha yaratish, jamoada ishlash va natijani himoya qilish ko‘nikmalarini kuchaytiradi.

**Adabiyotlar sharhi.** A.Ernazarov, G.Chingulova tomonidan oliy ta‘lim tizimida kompetensiyaga asoslangan o‘qitish modellari (KAO‘M)ni tahlil qilish va ularning O‘zbekiston milliy ta‘lim tizimiga joriy etish samaradorligini baholangan[2]. A.X.Maxkambayev tomonidan Oliy ta‘limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning xususiyatlari tahlil qilingan.[3]. A.Axmadjonov, G.Sultonova tomonidan esa CLIL (Content and Language Integrated Learning) metodining ingliz tilini o‘qitishda qo‘llanilishi, uning afzalliklari va qiyinchiliklari haqida ma‘lumot beradi. CLIL metodi nafaqat chet tilini, balki mazmunli o‘quv materiallarini ham o‘rganishni osonlashtirishi o‘rganilgan.[4].

Kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘lim nazariyasi xalqaro pedagogik tadqiqotlarda XXI asr ta‘limining muhim yo‘nalishi sifatida o‘rganiladi. Yevropa Komissiyasi “key competences for lifelong learning” yondashuvida kompetensiyani shaxsiy kamolot, bandlik, ijtimoiy integratsiya va faol fuqarolik uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va munosabatlar majmui sifatida izohlaydi. Mazkur yondashuv kompetensiyani faqat o‘quv fani doirasidagi bilim emas, balki shaxsning turli ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarda faoliyat yuritish qobiliyati sifatida talqin qiladi.[5]

Case-study texnologiyasi oliy ta‘limda real yoki realga yaqin muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, muqobil yechimlarni baholash va asoslangan qaror qabul qilishga xizmat qiladi. Bonney tomonidan biologiya ta‘limida o‘tkazilgan tadqiqot case-study usuli talabalarning o‘quv materialini tushunishi va faol ishtirokini oshirishda samarali bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatgan. ERIC bazasida berilgan “Case Study Methodology in Higher Education” manbasida esa case-study metodologiyasi talabalarning kasbiy vaziyatlarga tayyorgarligini oshirish, muammoli holatlarni tahlil qilish va amaliy qaror qabul qilishga o‘rgatish vositasi sifatida baholanadi.[6]

CLIL — Content and Language Integrated Learning — fan mazmuni va chet tilini integratsiyalashgan holda o‘qitish texnologiyasidir. Coyle, Hood va Marsh tomonidan ishlab chiqilgan CLIL yondashuvi fan bilimlarini chet tili orqali o‘zlashtirish va tilni fan mazmuni orqali rivojlantirishga asoslanadi. CLILning muhim xususiyati shundaki, unda til alohida grammatik birlik sifatida emas, balki bilim olish, fikr bildirish, tahlil qilish va kasbiy kommunikatsiya vositasi sifatida qo‘llanadi.[7]. Project-based Learning, ya‘ni loyiha asosida o‘qitish talabalarning real, shaxsiy yoki kasbiy jihatdan mazmunli loyihalar ustida faol ishlashi orqali bilim va ko‘nikmalarni egallashiga asoslanadi. PBLWorks ta‘rifiga ko‘ra, Project-based Learning — talabalar real va mazmunli loyihalarda faol ishtirok etish orqali bilim va ko‘nikmalarni egallaydigan o‘qitish metodidir. “Gold Standard PBL” modelida loyiha maqsadlari nafaqat fan mazmunini, balki tanqidiy fikrlash, muammo yechish, kommunikatsiya, o‘zini boshqarish, loyiha boshqaruvi va hamkorlik kabi ko‘nikmalarni ham qamrab olishi ko‘rsatiladi.[8]

UNESCO manbalarida ham loyiha asosida o‘qitish XXI asr ko‘nikmalarini rivojlantirish, xususan ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, hamkorlik va muammoli vaziyatlarga moslashish bilan bog‘liq ta‘lim texnologiyasi sifatida ko‘riladi. UNESCO-UNEVOC izohida XXI asr ko‘nikmalari tarkibiga ijodkorlik, innovatsion fikrlash, tanqidiy fikrlash, muammo yechish, qaror qabul qilish, muloqot va hamkorlik kabi jihatlar kiritiladi.

**Metodologiya.** Tadqiqot metodologiyasi sifatida nazariy-tahliliy, qiyosiy-pedagogik va modellashirish usullaridan foydalanildi. Nazariy-tahliliy usul orqali kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘limning ilmiy-pedagogik mohiyati, xalqaro ta‘lim konsepsiyalaridagi o‘rni va metodik asoslari o‘rganildi. Qiyosiy-pedagogik usul yordamida Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalarining maqsadi, didaktik imkoniyati, shakllantiradigan kompetensiyalari va baholash mezonlari o‘zaro taqqoslandi. Modellashirish usuli asosida kompetensiyaviy ta‘lim texnologiyalarini dars jarayoniga joriy etishning shartli modeli ishlab chiqildi. Mazkur model quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: ta‘lim maqsadini kompetensiya ko‘rinishida belgilash; real muammo yoki loyiha vazifasini tanlash; talabalarning individual va guruhviy faoliyatini tashkil etish; fanlararo va til-kommunikativ integratsiyani yo‘lga qo‘yish; natijani mezonlar asosida baholash; refleksiya va takomillashtirish.

**Natijalar.** Tahlil shuni ko‘rsatadiki, kompetensiyaga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari an‘anaviy bilimga yo‘naltirilgan o‘qitishdan farqli ravishda talabani faol subyektga aylantiradi. Talaba tayyor ma‘lumotni qabul qiluvchi

emas, balki muammoni tahlil qiluvchi, dalillarni baholovchi, yechim ishlab chiquvchi va natijani himoya qiluvchi ishtirokchiga aylanadi.

**1-jadval. Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalarining qiyosiy tavsifi**

| Texnologiya            | Asosiy mazmuni                                 | Rivojlantiradigan kompetensiyalar                                        | Darsdagi asosiy faoliyat                                                       | Baholash mezonlari                                                              |
|------------------------|------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| Case-study             | Real yoki realga yaqin vaziyatni tahlil qilish | Tahliliy fikrlash, qaror qabul qilish, muammo yechish                    | Vaziyatni o'rganish, sabab-oqibatni aniqlash, yechim taklif qilish             | Yechimning asoslanganligi, dalillarning mantiqiyliqi, qaror sifati              |
| CLIL                   | Fan mazmunini chet tili orqali o'qitish        | Kasbiy-kommunikativ kompetensiya, til kompetensiyasi, fanlararo fikrlash | Fan matni bilan ishlash, terminlarni o'zlashtirish, chet tilida fikr bildirish | Mazmunni tushunish, til vositalaridan to'g'ri foydalanish, kommunikativ faollik |
| Project-based Learning | Real loyiha yaratish orqali o'qitish           | Ijodkorlik, hamkorlik, loyiha boshqaruvi, mustaqil izlanish              | Muammo tanlash, loyiha rejalashtirish, mahsulot yaratish, taqdimot qilish      | Loyiha natijasi, jamoaviy ish, innovatsionlik, amaliy ahamiyat                  |

Jadvaldan ko'rinadiki, uchala texnologiya ham talabada faol o'rganish, mustaqil fikrlash va amaliy natijaga yo'naltirilgan faoliyatni kuchaytiradi. Biroq ularning metodik vazifasi bir xil emas. Case-study asosan qaror qabul qilish va tahliliy fikrlashga xizmat qilsa, CLIL fan mazmuni bilan til kompetensiyasini integratsiyalaydi. Project-based Learning esa talabani yakuniy mahsulot yaratish, jamoada ishlash va o'z natijasini himoya qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

**Muhokamalar.** Kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'limda Case-study texnologiyasining afzalligi shundaki, u talabani murakkab vaziyatga olib kiradi. Masalan, iqtisodiyot yo'nalishida "korxonada raqamli transformatsiyani joriy etishdagi muammolar", pedagogika yo'nalishida "past o'zlashtiruvchi guruh bilan ishlash strategiyasi", menejment yo'nalishida esa "jamoada ziddiyatni boshqarish" kabi holatlar case sifatida berilishi mumkin. Talaba vaziyatni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy qaror qabul qilish nuqtayi nazaridan tahlil qiladi. CLIL texnologiyasi ayniqsa oliy ta'limda xorijiy til va kasbiy fanlarni integratsiyalashda samarali hisoblanadi. Masalan, "Digital economy", "Management", "Marketing", "Smart manufacturing" yoki "Business communication" kabi mavzular ingliz tili bilan integratsiyalashgan holda o'qitilsa, talaba bir vaqtning o'zida ham fan mazmunini, ham kasbiy terminologiyani o'zlashtiradi. Bu esa xalqaro akademik va kasbiy muhitda faoliyat yuritish imkoniyatini kengaytiradi.

Project-based Learning esa kompetensiyaviy yondashuvning eng amaliy shakllaridan biridir[9]. Unda talaba dars oxirida faqat test topshirmaydi, balki aniq loyiha mahsulotini yaratadi. Bu mahsulot biznes-reja, startap g'oyasi, elektron platforma modeli, ijtimoiy loyiha, marketing strategiyasi, mobil ilova prototipi yoki tadqiqot taqdimoti bo'lishi mumkin. PBLWorks modelida loyiha jarayonida talabalar fan mazmuni bilan birga tanqidiy fikrlash, muammo yechish, kommunikatsiya va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishi alohida ko'rsatilgan.

**2-jadval. Kompetensiyaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llashning metodik modeli**

| Bosqich                    | O'qituvchi faoliyati                      | Talaba faoliyati                  | Kutiladigan natija                                    |
|----------------------------|-------------------------------------------|-----------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Maqsadni belgilash         | Kompetensiyalarni aniqlaydi               | O'quv maqsadini tushunadi         | Natijaga yo'naltirilgan o'qish shakllanadi            |
| Muammo yoki loyiha tanlash | Case, mavzu yoki loyiha vazifasini beradi | Muammoni tahlil qiladi            | Amaliy fikrlash rivojlanadi                           |
| Guruhiy faoliyat           | Jamoalarni tashkil etadi                  | Hamkorlikda ishlaydi              | Kommunikativ va ijtimoiy kompetensiya kuchayadi       |
| Integratsiya               | Fan, til va amaliy faoliyatni bog'laydi   | Bilimni turli vaziyatda qo'llaydi | Fanlararo kompetensiya shakllanadi                    |
| Taqdimot va himoya         | Baholash mezonlarini belgilaydi           | Natijani himoya qiladi            | Mustaqil fikrlash va dalillash ko'nikmasi rivojlanadi |
| Refleksiya                 | Tahliliy savollar beradi                  | O'z faoliyatini baholaydi         | O'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmasi shakllanadi      |

Bu modeldan ko'rinadiki, kompetensiyaga yo'naltirilgan texnologiyalarni samarali qo'llash uchun dars mazmuni, metod, baholash va natija o'zaro bog'liq bo'lishi zarur. Agar baholash faqat nazariy savol-javob bilan cheklanib qolsa, Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalarining to'liq samarasi namoyon bo'lmaydi[10]. Shuning uchun rubrika, portfolio, loyiha himoyasi, vaziyatli topshiriq, jamoaviy baholash va reflektiv yozuvlardan foydalanish maqsadga muvofiq. O'zbekiston oliy ta'limi sharoitida ushbu texnologiyalarni qo'llash ayniqsa kasbiy fanlarda muhim ahamiyatga ega. Masalan, iqtisodiyot, menejment, pedagogika, muhandislik, axborot texnologiyalari va xorijiy til yo'nalishlarida kompetensiyaviy topshiriqlar talabalarni mehnat bozori talablariga yaqinlashtiradi. Bunda o'qituvchidan fan mazmunini real muammo, amaliy topshiriq va kasbiy vaziyat bilan bog'lash talab etiladi.

**Xulosa va takliflar.** Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari zamonaviy ta'lim sifatini oshirishda muhim metodik vosita hisoblanadi. Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalari

talabalarda nazariy bilimlarni real vaziyatda qo'llash, tanqidiy fikrlash, chet tilida kasbiy muloqot qilish, jamoada ishlash, ijodiy yondashish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Case-study texnologiyasi muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish kompetensiyasini shakllantiradi. CLIL fan mazmuni va til kompetensiyasini integratsiyalash orqali talabani xalqaro akademik va kasbiy kommunikatsiyaga tayyorlaydi. Project-based Learning esa talabaning real mahsulot yaratish, loyiha boshqarish va natijani himoya qilish malakasini kuchaytiradi.

Tahlil natijalariga ko'ra, kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim samarali bo'lishi uchun quyidagi shartlar zarur: o'quv maqsadlarini kompetensiya shaklida belgilash; dars jarayoniga real vaziyat va amaliy topshiriqlarni kiritish; fanlararo integratsiyani kuchaytirish; talabalarining mustaqil va guruhiiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash; baholash mezonlarini natijaga yo'naltirish; refleksiya va tahliliy fikrlashni muntazam tashkil etish.

Umuman olganda, Case-study, CLIL va Project-based Learning texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tizimli joriy etish nafaqat bilim sifati, balki talabalarining kasbiy, kommunikativ, raqamli va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ushbu texnologiyalarni oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlari, seminar mashg'ulotlari, mustaqil ta'lim va amaliy loyihalar bilan uzviy bog'liq holda qo'llash maqsadga muvofiqdir.

#### ADABIYOTLAR

1. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. OECD Publishing, 2018.
2. A.Emnazarov, G.Chingulova "Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari" Том 3 № 11 (2025): «Maktabgacha va maktab ta'limi» jurnali
3. A.X.Maxkambayev "Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning xususiyatlari" "Экономика и социум" №4(95)-3 2022 www.iupr.ru
4. A.Axmadjonov, G.Sultonova "Content and language integrated learning" (CLIL) metodining ingliz tilini o'qitishda qo'llanilishi" Vol. 13 (2024): Qo'qon Universiteti Xabarnomasi
5. OECD. OECD Learning Compass 2030: Transformative Competencies for 2030. OECD, 2019.
6. European Commission. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. 2018.
7. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press, 2010.
8. Bonney, K. M. Case Study Teaching Method Improves Student Performance and Perceptions of Learning Gains. *Journal of Microbiology & Biology Education*, 2015.
9. Baron, A. Case Study Methodology in Higher Education. IGI Global / ERIC, 2019.
10. Larmer, J., & Mergendoller, J. Gold Standard PBL: Essential Project Design Elements. Buck Institute for Education / PBLWorks, 2015.

*Kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari (case-study, clil, project-based learning)*

**Annotatsiya.** Mazkur maqolada kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining mazmuni, metodik imkoniyatlari va amaliy samaradorligi Case-study, CLIL hamda Project-based Learning texnologiyalari misolida tahlil qilinadi. Kompetensiyaviy yondashuvda ta'lim natijasi faqat bilimlarni o'zlashtirish bilan emas, balki ularni real vaziyatda qo'llay olish, muammoni tahlil qilish, jamoada ishlash, muloqot qilish, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalari bilan belgilanadi.

**Kalit so'zlar:** kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim, ta'lim texnologiyalari, case-study, keys-stadi, CLIL.

*Компетентностно-ориентированные образовательные технологии (case-study, clil, project-based learning)*

**Аннотация.** В данной статье анализируются содержание, методические возможности и практическая эффективность компетентностно-ориентированных образовательных технологий на примере технологий Case-study, CLIL и Project-based Learning. При компетентностном подходе результат обучения определяется не только усвоением знаний, но и способностью применять их в реальных ситуациях, анализировать проблемы, работать в команде, общаться, самостоятельно принимать решения и творчески мыслить.

**Ключевые слова:** компетентностно-ориентированное образование, образовательные технологии, case-study, кейс-стади, CLIL.

*Competency-based educational technologies (case study, clil, project-based learning)*

**Annotation.** This article analyzes the content, methodological possibilities, and practical effectiveness of competency-based educational technologies using the examples of Case Study, CLIL, and Project-Based Learning technologies. In the competency-based approach, learning outcomes are determined not only by the acquisition of knowledge, but also by the ability to apply it in real-life situations, analyze problems, work in a team, communicate, make independent decisions, and think creatively.

**Keywords:** competency-based education, educational technologies, case study, CLIL.